Kunta- ja alueosasto
Hallitusneuvos Eeva Mäenpää

23.10.2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

HE 70/2024 vp vastinekuuleminen 23.10.2021

Valiokunnan pyytämä lisäselvitys asiakasmaksujen huomioon ottamisesta rahoituksessa

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamista koskevan esityksen (HE 70/2024 vp) vastine- ja asiantuntijakuulemiseen 23.10.2024 liittyen valtiovarainministeriöltä lisäselvitystä siitä, miten esitetty rahoitusmekanismi ottaa huomioon tai ei ota huomioon, jos hyvinvointialue ei saa asiakasmaksuhuojennuksen vuoksi tai ulosoton tai vastaavan kautta täysimääräisesti asiakkailta maksuja perittyä.

Lisäselvitys on laadittu yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijoiden kanssa ja on ministeriöiden yhteinen.

Hallituksen esityksessä (mm. ehdotetun 9 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa s. 34) korostetaan sitä, että ehdotetun sääntelyn tarkoituksena olisi varmistaa se, että luonteeltaan erilaiset asiakasmaksusääntelyn muutokset otetaan huomioon hyvinvointialueiden rahoitusta turvaavalla tavalla. Jotta muutoksen vaikutus voitaisiin vähentää rahoituksesta etukäteen, tulee sen asiakasmaksuja korottava tai alentava vaikutus olla arvioitavissa riittävän tarkasti ja luotettavasti. Koska esimerkiksi asiakasmaksukorotuksen arvioitua vaikutusta vastaava osuus vähennettäisiin valtion rahoituksesta, tulisi alueilla olla käytännössä mahdollisuus kattaa tämä osuus rahoituksesta asiakasmaksutuloilla. Jos kyse on asiakasmaksujen tasoon säädetystä alennuksesta tai palvelun säätämisestä aiemman maksullisuuden sijasta maksuttomaksi, on vastaavasti tärkeää, että valtion rahoitukseen tehdään tarkoin alueilta muutoksen vuoksi puuttumaan jäävää asiakasmaksutuloa vastaava kompensaatio. Muutoksen potentiaalinen vaikutus euromääräisesti tulee siten olla koko maan tasolla todennettavissa konkreettisesti laskelmiin perustuen, jotta se voidaan rahoituksessa ottaa etukäteen huomioon.

Lisäksi hallituksen esityksen vaikutusarvioinnissa (s. 17) kuvataan sitä, miten muutoksen vaikutukset tulee arvioida. Asiakasmaksuja koskevien sääntelymuutosten valmistelun yhteydessä olisi arvioitava sitä, millaiset mahdollisuudet eri hyvinvointialueilla arvioidaan tosiasiassa olevan maksutulojensa muuttamiseen ehdotetun muutoksen johdosta ja onko muutos

siten nyt ehdotetun säännöksen perusteella sellainen, että sen vaikutukset voidaan ottaa huomioon rahoituksessa etukäteen. Asiakasmaksusääntelyn muutosten vaikutuksia voidaan arvioida mm. SISU-mikrosimulaation SOTE-SISU-laajennuksella niiden palvelujen osalta, joista tallennetaan suoritetietoja perusterveydenhuollon avohoidon, erikoissairaanhoidon tai sosiaalipalveluiden hoitoilmoitusrekistereihin. Mikrosimuloinnilla arvioinnissa voidaan huomioida esimerkiksi asiakasmaksusääntelyyn sisältyvän maksukaton täyttymisen vaikutusta.

Nyt kyseessä olevan asiakasmaksuasetuksen vaikutusarviointia varten ei ole ollut saatavissa riittävän laajalla tasolla luotettavaa tietoa siitä, miltä osin maksukorotukset mahdollisesti tulisivat aiheuttamaan alueille esimerkiksi luottotappioiden kasvua, mistä johtuen näitä ei ole voitu huomioida korotuksilla saatavan maksutulon arvioinnissa vähennyksenä. Toisaalta ei ole huomioitu myöskään mahdollisia käyttäytymisvaikutuksia, joista lyhyellä aikajänteellä voi seurata alueille säästöjä. Pidemmällä aikavälillä vaikutukset voivat olla erilaiset, mutta tästä ei ole suoraa tutkimusnäyttöä maksujen osalta.

Toinen erityinen haaste vaikutusarvioinnissa on ollut asiakasmaksujen maksukykyyn perustuvan alentamisen vaikutusten arviointi. Ylipäätään ei ole tarkempaa tietoa siitä, missä määrin hyvinvointialueet huojentavat asiakasmaksujaan tai kuinka paljon tästä aiheutuu alueille tulojen menetyksiä. Tasasuuruisten terveydenhuollon maksujen osalta laki ei suoraan velvoita hyvinvointialueita huojentamaan maksuja, mutta se kuitenkin mahdollistaa tämän. Koska maksujen huojentaminen ei ole alueita velvoittavaa, eikä ministeriöllä myöskään ole tietoa siitä, kuinka paljon huojentamisesta voisi aiheutua asiakasmaksutulojen menetyksiä, ei tätä ole voitu ottaa riittävän tarkalla ja luotettavalla tavalla huomioon potentiaalista maksukertymää alentavana tekijänä.

Mikäli asiakasmaksuasetuksen muutosten vaikutusarvio ei vastaisi sitä euromäärää, mikä muutoksesta todellisuudessa aiheutuu alueiden maksutuloihin, toimii rahoitusmalli vastaavasti kuin tehtävämuutoksissa eli tältä osin muutos tulee otetuksi huomioon rahoituksen jälkikäteistarkistuksessa. Tällöin koko maan tasolla etukäteen arvioidun maksutulojen muutoksen ja todellisen alueiden maksutulojen muutoksen erotus vaikuttaa osaltaan jälkikäteistarkistuksessa huomioon otettaviin koko maan tason nettokustannuksiin ja siten kahden vuoden viiveellä valtion rahoituksen määrään.